

آیین نامه دوره دکتری (Ph.D)

مقدمه

رشد پر شتاب علم و فناوری و تحولات عظیم اجتماعی، اقتصادی به خصوص اهداف برنامه های توسعه و سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران، شرایطی را برای دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی پدید آورده است که وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای ایجاد تحول راهبردی در علم و فناوری و توجه بیشتر به پژوهش، تربیت نیروهای متعهد، متخصص و ماهر را از طریق تنوع در شیوه پذیرش دانشجو در دوره دکتری، در صدر اولویتهای کاری خود قرار داده است.

برای نیل به اهداف پیش روی، آخرین آیین نامه آموزشی دوره دکتری، که از سال ۱۳۸۴ بدان استناد می شد، مورد تجدید نظر قرار گرفته است و در نهایت، پس از جمع آوری نظریه های کارشناسی از دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی و بررسی در جلسات مختلف کار گروه آموزشی، آیین نامه جدید دوره دکتری به دو شیوه «آموزشی-پژوهشی» و «پژوهشی» تدوین شد.

ماده ۱. برای رعایت اختصار، واژه های زیر در این آیین نامه به کار می رود:

وزارت: منظور، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است.

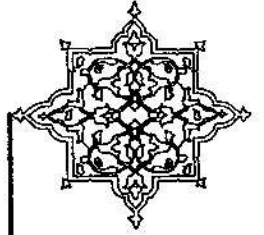
دوره دکتری: منظور، دوره دکتری (Ph.D) است.

مؤسسه: منظور، هر یک از دانشگاه ها و مؤسسه های آموزش عالی و پژوهشی کشور است که مطابق مقررات وزارت، مجازند دوره دکتری را برگزار کنند.

گروه: منظور، کوچک ترین، واحد سازمانی آموزشی یا پژوهشی مؤسسه است.

آیین نامه: منظور، آیین نامه دوره دکتری است.

ماده ۲. دوره دکتری، بالاترین دوره تحصیلی آموزش عالی است که به اعطای مدرک تحصیلی می انجامد و رسالت آن تربیت افرادی است که با نوآوری در زمینه های مختلف علوم و فناوری در رفع نیازهای کشور و گسترش مرزهای دانش مؤثر باشند و به دو شیوه «آموزشی-پژوهشی» و «پژوهشی» اجرا می شود.

تاریخ: _____
شماره: _____
پیوست: _____

ماده ۳. ضوابط ورود داوطلبان به دوره دکتری به شرح زیر است:

- الف) داشتن شرایط عمومی ورود به آموزش عالی؛
- ب) داشتن مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد یا دکتری حرفه‌ای که حسب مورد به تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی رسیده باشد؛
- ج) احراز صلاحیت علمی برای ورود به رشته مورد نظر؛
- د) احراز توانایی در زبان خارجی.

تبصره ۱. نحوه احراز صلاحیت علمی و توانایی داوطلبان در زبان خارجی بر اساس دستورالعملی است که به تصویب شورای مؤسسه رسیده باشد با اینحال نحوه احراز توانایی در زبان خارجی نباید به گونه‌ای باشد تا مانع دانش‌آموختگی دانشجویان دارای استعداد درخشان که در یک زبان خارجی قوی نیستند، بشود؛

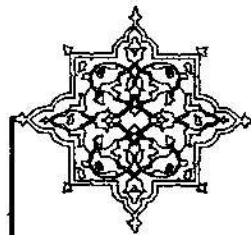
تبصره ۲. شورای هدایت استعدادهای درخشان وزارت، می‌تواند برای پذیرش داوطلبان مشمول تعریف «استعداد درخشان» در دوره دکتری، ضوابط ویژه‌ای را تصویب کند؛

تبصره ۳. داوطلب پس از دریافت پذیرش از مؤسسه و نام‌نویسی در دوره دکتری، دانشجوی دوره دکتری نامیده می‌شود.

ماده ۴. مسئولیت راهنمایی دانشجو از نخستین نیمسال تحصیلی بر عهده «استاد راهنما» است که به درخواست دانشجو از میان اعضای هیئت علمی با مرتبه استادیاری و بالاتر و با موافقت عضو هیئت علمی و تأیید گروه ذی‌ربط تعیین می‌شود؛

تبصره ۱. در صورت نیاز، به پیشنهاد استاد راهنما و تأیید گروه، مسئولیت راهنمایی رساله دانشجو را بیش از یک استاد راهنما، به طور مشترک عهده‌دار می‌شوند؛

تبصره ۲. در صورت نیاز، به تشخیص استاد راهنما یا اساتید راهنما یک یا چند تن از اعضای هیئت علمی یا سایر متخصصان با مدرک دکتری به عنوان «استاد مشاور» یا اساتید مشاور رساله دانشجو تعیین می‌شوند؛

تاریخ: _____
شماره: _____
پیوست: _____

تبصره ۳. در شرایط خاص و به تشخیص شورای تحصیلات تکمیلی مؤسسه، استاد راهنما و مشاور می‌توانند از متخصصان با مدرک دکتری، از خارج از مؤسسه نیز انتخاب شوند.

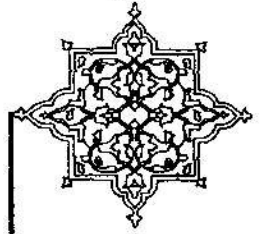
ماده ۵. مجموع واحدهای دوره دکتری ۳۶ واحد است که با شیوه آموزش، ۱۲ تا ۱۸ واحد آن واحدهای درسی و ۱۸ تا ۲۴ واحد آن مربوط به رساله است و با شیوه پژوهش ۲ تا ۸ واحد آن واحدهای درسی و ۲۸ تا ۳۳ واحد آن مربوط به رساله است که در برنامه درسی مصوب هر رشته تعیین می‌شود:

تبصره ۱. تعیین حداقل و حداکثر واحدهای درسی در شیوه پژوهشی در هر زمانی از دوره تحصیلی با تشخیص و نظر استاد راهنما صورت می‌گیرد؛
تبصره ۲. واحدهای درسی به منظور تسلط بر مفاهیم نوین هر رشته و تقویت توان علمی دانشجو برای اجرای فعالیت‌های پژوهشی دوره، با نظر استاد راهنما و بر اساس برنامه درسی مصوب هر رشته انتخاب می‌شود؛

تبصره ۳. حداقل نمره قبولی در هر درس، ۱۴ از ۲۰ و میانگین قابل قبول نمره‌های دانشجو در همه درس‌ها ۱۶ از ۲۰ است. این میانگین بر اساس نمره‌های درس‌های گذرانده‌شده، محاسبه می‌شود و در صورتی که مقدار آن کمتر از ۱۶ باشد، دانشجو مجاز است با نظر استاد راهنما حداکثر در یک نیمسال تحصیلی درس‌هایی را علاوه بر سقف واحدهای درسی برای جبران میانگین کل بگذراند؛

تبصره ۴. در شرایط خاص و در صورت نیاز، به تشخیص و پیشنهاد استاد راهنما یا اساتید راهنما و تأیید گروه ذی‌ربط، دانشجو موظف است تعدادی از دروس را حداکثر تا ۶ واحد از دروس را به عنوان «درس‌های جبرانی» بگذراند و نمره آنها در تعیین میانگین کل محاسبه نمی‌شود.

ماده ۶. موضوع رساله: دانشجو در شیوه «آموزشی - پژوهشی» تا پایان نیمسال دوم و در شیوه پژوهشی، همزمان با پذیرش و از همان نیمسال اول، موظف است موضوع رساله خود را با هماهنگی استاد راهنما تعیین و فعالیت پژوهشی خود را آغاز کند.

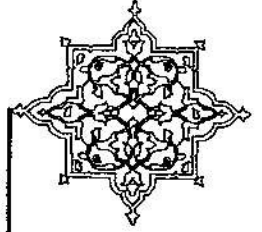
ماده ۷. ارزیابی جامع: احراز قابلیت‌های آموزشی و پژوهشی دانشجو برای آغاز فعالیت‌های پژوهشی است در این مرحله دانشجو باید با نظر شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده و یا پژوهشکده در یک آزمون که شامل دو یا سه درس اصلی به انتخاب استاد راهنما و تصویب گروه آموزشی باشد، شرکت کند. این آزمون باید به گونه‌ای باشد تا توانمندی، تحلیل و استنباط دانشجو از نظر اساتید راهنما و مشاور و ۲ نفر از اعضای هیأت علمی برای آغاز فعالیت پژوهشی سنجیده شود.

تبصره. میانگین نمرات دانشجو در ارزیابی جامع نباید کمتر از ۱۶ باشد دانشجویی که میانگین ارزیابی جامع وی کمتر از ۱۶ باشد تنها یک بار دیگر می‌تواند در ارزیابی جامع شرکت کند.

ماده ۸. دانشجو پس از تدوین رساله و تأیید استاد راهنما یا اساتید راهنما و به شرط کفایت دستاوردهای علمی رساله (چاپ حداقل دو مقاله برای دانشجویان در شیوه آموزشی در مجلات علمی-پژوهشی معتبر و دارای نمایه معتبر بین‌المللی)، موظف است در حضور هیئت داوران از رساله خود دفاع کند:

تبصره ۱. در شرایط خاص و با تأیید هیئت داوران و شورای تحصیلات تکمیلی مؤسسه (تولید دانش فنی، ثبت اختراع تأییدشده توسط سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران و آثار بدیع هنری) می‌تواند جایگزین چاپ مقاله در شیوه آموزشی شود:

تبصره ۲. در شیوه پژوهشی دانشجو باید به انجام یک طرح کاربردی بپردازد که دستاورد آن رافع یکی از نیازهای دستگاه‌های اجرایی بوده و پس از تأیید آن دستگاه دفاع می‌باشد. دستاوردها شامل: (ساخت یک نمونه «پروتوتایپ» از یک وسیله یا دستگاه که نمونه داخلی نداشته باشد با تأیید وزارت صنایع یا سازمان‌های وابسته به آن وزارتخانه، تولید و ارائه روش کشت، داشت و برداشت یک رقم زراعی بهیته یا پرمحصول یا گیاه با ویژگی‌های ژنتیکی مطلوب با تأیید وزارت جهاد کشاورزی، ارائه یک دانش فنی مورد تقاضای مشتری، ثبت یک اختراع خارجی (پتنت) با تأیید سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران، ارائه یک روش جدید درمانی یا پیشگیری یا تشخیص با تأیید دستگاه‌ها و مراجع ذیصلاح داخلی، طراحی و اجرای یک شیوه جدید معماری - هنری با تأیید فرهنگستان هنر؛

تاریخ: _____
شماره: _____
پیوست: _____

تبصره ۳. وظایف هیئت داوران، چگونگی دفاع از رساله و احراز کفایت دستاوردهای علمی رساله، تابع دستورالعملی است که به تصویب شورای مؤسسه رسیده باشد؛

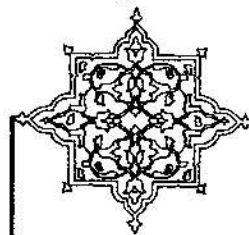
تبصره ۴. هیئت داوران عبارتند از: استاد یا اساتید راهنما، استاد یا اساتید مشاور، ۳ نفر عضو هیئت علمی در رشته مربوط با درجه حداقل استادیاری به انتخاب شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده یا شورای آموزشی و یا پژوهشی پژوهشکده که باید یک نفر از آنها حداقل دانشیار و از مؤسسه‌های خارج از دانشگاه باشد؛

تبصره ۵. در شیوه پژوهشی علاوه بر ترکیب هیئت داوران در تبصره ۴ حضور نماینده دستگاه اجرایی سفارش دهنده پروژه الزامی است.

ماده ۹. ارزیابی رساله بر اساس کیفیت علمی پژوهش انجام شده، میزان نوآوری، چگونگی دفاع از یافته‌های پژوهشی و نحوه نگارش رساله براساس ماده ۸ و تبصره ۱ برای شیوه «آموزشی - پژوهشی» و تبصره ۲ همان ماده برای شیوه «پژوهشی» انجام می‌شود و نتیجه آن به یکی از دو صورت زیر تعیین می‌شود:
الف) قبول (با درجه عالی، بسیار خوب، خوب)؛
ب) غیرقابل قبول.

تبصره: چنانچه رساله دانشجو «غیرقابل قبول» ارزیابی شود، بنا به تشخیص هیئت داوران، دانشجو مجاز است طی حداکثر شش ماه، به شرط اینکه از حداکثر مدت مجاز تحصیل بیشتر نشود، اصلاحات لازم را در رساله به عمل آورد و صرفاً برای یک بار دیگر از آن دفاع کند.

ماده ۱۰. دانشجو پس از گذراندن واحدهای درسی و کسب درجه «قبول» از رساله خود، دانش‌آموخته دوره دکتری شناخته می‌شود و به دریافت درجه دکتری نائل می‌شود:
تبصره: مدرک دکتری در هر دو شیوه، ارزش یکسانی دارد و دانش‌آموختگان در هر یک از شیوه‌های فوق از مزایای استخدامی مترتب بر آن بهره‌مند خواهند شد.

تاریخ: _____
شماره: _____
پیوست: _____

ماده ۱۱. دانش‌آموختگان دوره دکتری در شیوه پژوهشی می‌توانند به عنوان استادیار پژوهشی در پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا مؤسسه‌های تحقیقاتی مستقل وزارتخانه‌ها و نیز پژوهشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی خصوصی و نیز در مراکز تحقیقاتی و گروه‌های پژوهشی و پژوهشکده‌های وابسته به دانشگاه‌ها جذب شوند.

ماده ۱۲. مدت مجاز تحصیل در هر دو شیوه دوره دکتری، حداقل سه و نیم سال و حداکثر چهار و نیم سال است و در صورت ضرورت به پیشنهاد استاد راهنما و تأیید گروه ذی‌ربط، حداکثر تا یک نیمسال تحصیلی به این مدت افزوده خواهد شد:

تبصره: در صورتی که دانشجو بنا به علی‌خارج از اختیار خود و یا بروز مشکلات غیرقابل پیش‌بینی، در مدت مجاز موفق به اتمام تحصیل نشود، به پیشنهاد استاد راهنمای دانشجو، کمیسیون بررسی موارد خاص مؤسسه با حضور استاد راهنما، وضعیت دانشجو را بررسی و متناسب با کمیت و کیفیت فعالیت‌های علمی دانشجو، در مورد مدت و نحوه ادامه تحصیل یا اخراج او تصمیم‌گیری قطعی خواهد کرد.

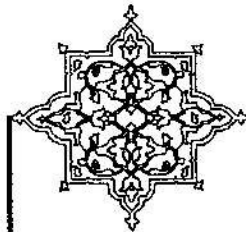
ماده ۱۳. در موارد زیر دانشجو از ادامه تحصیل در دوره دکتری محروم می‌شود:
الف) میانگین کل نمره‌های درس‌هایی که دانشجو گذرانده است (با رعایت تبصره ۲ ماده ۵)، کمتر از ۱۶ شود؛

ب) صلاحیت علمی دانشجو برای استمرار فعالیت پژوهشی پس از دو بار ارزیابی (با رعایت تبصره ماده ۷) احراز نشود؛

ج) رساله دانشجو (با رعایت تبصره ماده ۹)، «غیر قابل قبول» ارزیابی شود؛

د) مدت مجاز تحصیل دانشجو (با رعایت تبصره ماده ۱۲) به پایان برسد؛

تبصره: در صورت محروم شدن یا انصراف دانشجو از ادامه تحصیل در دوره دکتری، مؤسسه مجاز است با رعایت ضوابط و مقررات مربوط، صرفاً گواهینامه‌ای را براساس کارنامه تحصیلی دانشجو صادر کند و در اختیار وی قرار دهد.

تاریخ: _____
شماره: _____
پیوست: _____

ماده ۱۴. این آیین‌نامه دربرگیرنده اصول کلی و ضوابط اصلی دوره دکتری است و مؤسسه، موظف است دستورالعمل‌های اجرایی آن را تدوین و پس از تصویب در شورای مؤسسه اجرا کند:

تبصره: تفسیر مواد این آیین‌نامه بر عهده معاون آموزشی وزارت است و در صورت بروز ابهام در مفاد آن، نظر معاونت مذکور مورد استناد خواهد بود.

ماده ۱۵. وزارت و مؤسسه به تناسب وظایف خود، دستورالعمل‌های نظارت بر اجرای دوره دکتری را تنظیم و بر نحوه اجرای این آیین‌نامه و دستورالعمل‌های اجرایی آن نظارت می‌کنند.

ماده ۱۶. اجرای هر یک از شیوه‌ها، صرفاً با مجوز شورای گسترش آموزش عالی مجاز است. شیوه پژوهشی، خاص پژوهشگاه‌ها، مؤسسه‌های پژوهشی مستقل و وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است که باید برای پروژه‌های دکتری طرح‌های برون‌مؤسسه‌ای داشته باشند و در صورتی که دانشگاه‌ها متقاضی باشند، باید برای اجرای این شیوه، کلیه هزینه‌های دوره را از درآمدهای اختصاصی مرتبط با صنعت تأمین کنند.

ماده ۱۷. این آیین‌نامه مشتمل بر یک مقدمه، ۱۷ ماده و ۲۱ تبصره در جلسه ۷۲۱ مورخ ۸۸/۲/۲۴ شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی به تصویب وزیر علوم، تحقیقات و فناوری رسید و برای دانشجویانی که از سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ و پس از آن در دوره دکتری پذیرفته می‌شوند، به مدت ۵ سال لازم‌الاجراست و از تاریخ اجراء کلیه بخشنامه‌ها و آیین‌نامه‌های مغایر با این آیین‌نامه لغو می‌شود.

محمد مهدی زاهدی

وزیر علوم، تحقیقات و فناوری